

HATIRAT KİTAPLIĞI

EKSİKSİZ
TAM
METİN

LÜTFİ
SİMÂVÎ

SULTAN REŞAD VE
SULTAN VAHİDEDDİN
DÖNEMLERİNDE

SARAYDA GÖRDÜKLERİM

TİMAŞ TARİH

Yayına Hazırlayanlar: Fatih Akyüz & Fatih Tetik

MEŞRUTİYET SARAYINDA BİR BAŞMABEYNCİ: LÜTFİ SİMÂVÎ

“İstibdadın Yıldız Sarayı bal alınacak bir arı kovanı gibi kaynaşırken her manasıyla bir meşrutiyet sarayı olan Sultan Reşad’ın Dolmabahçe Sarayı, geniş salonlarıyla, divanhaneleriyle, pek çok geniş odalarıyla bomboş ve ıssızlığın içinde loş bir haldeydi. Hünkârın, odalarına kapanan bendegani, sekiz on bekçi, tek tük boy gösteren harem ağaları, bu sarayın yüksek tavanları altında bir hayat eseri uyandırabilmek için kâfi değildi. Odalarında, yalnızlıklarının içine gömülerek sinen [yaşça], başmabeynci, başkatip, ikinci mabeynci, mabeyn müdürü, adedi dördü geçmeyen katiplerle bir o kadardan ibaret kalan yaverler bu تنها alemin ruhunu uyandırmaktan çekinir gibi saklanma köşelerinden çıkmak icab ettikçe tüylü halıların üzerinden ayaklarının ucuna basarak yürür, bir tahta gıcırdasa yüreklerinde bir ürkeklik duyarlardı. Koca sarayda hüküm süren yegâne saltanat sahibi sukût idi...”¹

Halid Ziya Uşaklıgil’in bu sözleri XX. yüzyıl Osmanlısında bir saray değişikliğinden çok, yönetim tarzı ve dünya algısı dönüşümüne işaret etmektedir. Meşrutiyet ile birlikte iktidarın; saraydan, önce Bâbüâlî’ye ve hemen akabinde de Harbiye Nezareti’ne geçmesi, sarayın “karar alma” vasfını yitirerek daha çok yabancı devlet adamlarının ağırlandığı bir “merasimhane” olarak telakki edilmesi Osmanlı yönetim kademesindeki iktidar değişikliğine işaret etmektedir. Diploması bilgisi ve yabancı dillere olan aşinalığı dikkate alınarak göreve çağrılan Lütfi

1 Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, İstanbul 1965, s. 134.

Simâvî, Bâbîâlî, Harbiye Nezareti ve saray arasında bir denge kurmaya çalışacak ve zaman zaman yeni dönemde henüz oturmamış olan bazı merasim ve teşrifat usullerinin eski ve yeni ile harmanlanabileceği bir çözüm merkezi olacaktır. Başmabeynci Lütfi Simâvî Bey, idealist tarafının da ağır basmasıyla bu görevde epey zorlanacak ve Sultan'ın hala karar alma mekanizmasında önemli bir unsur olduğunu iktidarın diğer ortaklarına hatırlatmak zorunda kalacaktır.

Elinizdeki yazının amacı, yayımladığımız kitaba bir giriş olmasıyla beraber, meşrutiyet sonrası Osmanlı sarayında başmabeyncilik yapan Lütfi Simâvî'nin etrafındaki dünyayı anlama çabasıdır. Yeni dönem ruhuna uygun olarak, protokol ve hariciye mesleğine olan yetkinliğinden dolayı saraya dâhil edilen ve devletlerarası ilişkilerde bu özelliğinden faydalanılması düşünülen “meşrutiyet sarayı” başmabeyncisi, tabiatıyla meşrutiyet öncesi saray teşrifatçılarından farklılıklar arz ettiği gibi Batı'da oluşan yeni dünya protokolleri hakkında da bilgi sahibidir. Bu sebeplerle “meşrutiyet sarayı”nın dış yüzü olarak da okunabilecek olan Lütfi Simâvî'nin bu görevi; askerî açıdan zor günler yaşayacak olan bir siyasî organizasyonun mensubu olarak diplomatik kabiliyetlerle devletin itibarını korumaya çalışmak olacaktır.

EĞİTİM VE GÖREVLERİ

Lütfi Simavi, Sultan Abdülmecid döneminin önemli vezirlerinden Süleyman Paşanın ikinci oğludur.² Sultan Abdülaziz'in tahta yeni çıktığı yıllarda İstanbul'da dünyaya gelen İsmail Lütfi Bey³ aslen Aydın vilayeti Konak kasabasından olup, şöhretli Simavîzâdelerdendir.⁴ Simavi, ilk eğitimini Üsküdar Kısıklı sıbyan mektebinde görmüş, ardından Paşakapısı'nda bulunan rüştiye mektebinde eğitimini sürdürmüştür.

2 Lütfi Bey'in büyük kardeşi Hamdi Simâvî Bey, ki Hürriyet gazetesinin kurucusu Sedat Simâvî'nin babasıdır, bir süre Abdülhamid'in Mabeyn katipliğinde, daha sonra Şûrâ-yı Devlet ikinci başkanlığında görev almıştır. Sonraları vali muavinliği ve mutasarrıflık gibi görevlerde İstanbul dışına taşınmış, son görevi olan Sakız Adası mutasarrıflığında iken vefat etmiştir. Aynı zamanda kendinden küçük Şükrü Paşa adında bir kardeşi de vardır. Şükrü Paşa, âyan üyesiyken 1919 yılı başlarında İstanbul'da vefat etmiştir. Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad, Vahdettin ve Osmanlı Sarayının Son Günleri*, İstanbul 2006, s. 7-9.

3 BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 12, 19 Şaban 1278/19 Şubat 1862.

4 BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 12.

Akabinde, mülkiye idadî mektebinde tahsilini tamamladıktan sonra Cebel-i Lübnan taraflarındaki Fransız Lazarist papaz mektebine devam ederek Fransızca okumuş, kuvvetle muhtemel sonraki yıllardaki iyi derece Fransız dili hâkimiyetini bu yıllarda kazanmıştır.⁵ Fransızca-nın yanında İngilizce de yazıp okuyabilen Lütfi Bey⁶, bu dillere olan hâkimiyetinin meyvesini sonraki yıllarda görecektir. Mesela, Çetine sefaretî başkıtabetine tayin edilirken Türkçe ve Fransızca konuşabilmeye muktedir birinin aranması, Lütfi Bey'in görevi almasını kolaylaştırmış olsa gerektir.⁷

İsmail Lütfi Bey'in meslek hayatı 18 yaşında iken (1878-1879) Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Ecnebî Kalemine girerek başlamış, iki senelik bir çalışmadan sonra (4 Mart 1881) aylık 250 kuruş maaş almaya hak kazanabilmiştir. Uzun süre burada iş hayatına devam ettikten sonra aylık 1.000 kuruş maaş ile Peşte Şehbenderhanesi kançılarlığına⁸ tayin edilmiştir. Bir seneyi aşkın bir süre Peşte konsolosluğunda evrak işlerini yürüttükten sonra bu sefer de Bükreş sefaretî kançılarlığına nakledilmiştir. Peşte Konsolosu Feridun Bey'in Lütfi Simâvî Bey hakkındaki mütalaası, “iyi ahlakı ve liyakatiyle öne çıkıp verilen vazifeleri hakkıyla yapabilecek vasıflara” sahip olduğu şeklindedir.⁹

Lütfi Simavi Bey'in, yaklaşık bir sene sonra (14 Kasım 1887) aynı sefaretin ikinci kitabeti kançılarlığı görevine terfi ettiği görülmektedir. Düzgün ahlakı ve meslekî ehliyeti ile bu yıllarda tebarüz eden Lütfi Bey, bu görevde 10 aylık bir çalışmadan sonra muhtemelen başmabeynciliğe giden yolu açacak olan bir tayinle, Çetine sefaretî baş kitabetine atanmıştır (30 Eylül 1888). Lütfi Bey'in maaşı da bu görevle 3.000 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak bu görevde de yaklaşık bir buçuk yıl

5 BOA., DH. SAİD., 1/764, 29 Zilhicce 1278/27 Haziran 1862, s.1; BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 12.

6 BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 4.

7 BOA., İ. HR., 311/19878, 24 Muharrem 1306/30 Eylül 1888.

8 Kançılarlık, konsolosluklarda yazı ve evrak işlerini yürüten görevlilere verilen isimdir. Lütfi Bey, meslek hayatının ilk yıllarına tesadüf eden bu görevi esnasında Avusturya İmparatoru tarafından üçüncü rütbeden bir *fransuva josef* nişanı ile taltif edilmiştir. BOA., İ. HR., 303/19261, 4 Muharrem 1304/3 Ekim 1886.

9 Peşte Başşehbenderi Mehmed Feridun Bey'in 12 Kasım 1884 tarihli açıklaması için bkz. BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 12.

gibi kısa bir süre kaldıktan sonra Çetine'nin havasına alışamadığından görev değişikliği talebinde bulunmuş ve Roma sefaretini ikinci kitabetine tayin edilmiştir (11 Nisan 1890).¹⁰

Lütfi Simavi'nin meslek hayatı kısa süreli memuriyetlerle devam etmiştir. Roma sefaretinden sonra Liverpool başşehbenderliğinde¹¹ yaklaşık iki sene (5 Nisan 1891), ardından sırasıyla Bükreş sefaretini başkitabeti (19 Eylül 1893) ve Tahran sefaret müsteşarlığında (6 Aralık 1893) üç ay gibi kısa süreli görevlerden sonra Petersburg sefaretini müsteşarlığına tayin edilmiştir (3 Mart 1894). Burada da bir senelik görevden sonra, önce liyakat ve yeterliliği sebebiyle Barselona başşehbenderliği¹² ve akabinde yine yaklaşık bir sene Peşte başşehbenderlik¹³ görevi ertesi yüksek bir maaşla Hariciye kitabetine dönmüştür. II. Meşrutiyetin gerek eşitlik prensibinden gerekse de önceki devirle [devr-i sabık] girilen muhasebenden olsa gerek maaşlarda yapılacak kesintilerden Lütfi Bey de nasibini almış, fakat başmabeyncilik görevine atanma sonrasında yeniden eski maddî gelirine kavuşarak ikbalinin zirvesine ulaşmıştır.¹⁴

BAŞMABEYNCİLİK DÖNEMİ

Lütfi Simavi'yi konu alan her çalışmanın tabiatıyla başmabeyncilik yaptığı döneme ayrı bir sayfa açması gerekir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, gerek Fransız rahip okulu dönemi gerekse de hayatının büyük bölümünü yurt dışındaki memuriyetlerde geçirmesi, bir saray adamından

10 BOA., DH. SAİD., 1/764 29 Zilhicce 1278/27 Haziran 1862, s.1; BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5 lef 5.

11 Liverpool başşehbenderi Mavrakordato Efendi'nin diğer bir memuriyette görevlendirilmesiyle boş kalan vazifeye eski Çetine sefaretini başkatibi Lütfi Bey'in 3.000 kuruş maaş ve aylık 500 kuruş tahsisat ile tayin edilmesi uygun görülmüştür. BOA., İ. HR., 321/20704, 25 Şaban 1308/5 Nisan 1891; BOA., HH. SAİD. MEM., 33/18, lef 1, 28 Şaban 1308/8 Nisan 1891. Lütfi Bey bu görevi esnasında Karadağ hükümeti tarafından üçüncü rütbeden *danilo* nişanıyla taltif edilmiştir. BOA., İ. HR., 321/20756, 8 Şevval 1308/17 Mayıs 1891.

12 BOA., İ. HR., 1312/B-10, 8 Receb 1312/5 Ocak 1895; BOA., BEO. 549/41139, 7 Receb 1312/4 Ocak 1895.

13 BOA., BEO. 707/52973, 4 Cemaziyelahir 1313/22 Kasım 1895. Lütfi Simavi Bey bu görevinde görevini iyi şekilde yerine getirmesi münasebetiyle ikinci rütbeden bir adet Mecidi nişanıyla taltif edilmiştir. BOA., İ. TAL., 99/1314.M-064, (16 Haziran 1896).

14 BOA., DH. SAİD., 1/764, 29 Zilhicce 1278/27 Haziran 1862, s. 1-2.

daha fazla bir bürokrat olarak mizacını belirlemiş olsa gerektir. Ancak meşrutiyet sarayında Sultan Reşad’a yaptığı “serkurenalık” görevi onun için bir dönüm noktasıdır çünkü çevrede kazandığı bilgileri merkezde uygulamaya çalışması, onu teori ile pratik arasında bir denge bulmaya zorlayacaktır. Meşrutiyetin getirdiği kaos ortamında kurumların görev ve yetki alanlarının henüz tam anlamıyla oturmaması ve geçmişten gelen ve modern diplomasi ve adab-ı muareşet kurallarına uymadığını düşündüğü hal ve hareketleri düzeltmeye çalışması görevini yapmaya çalışırken fazlasıyla zorlanmasına ve düşman biriktirmesine de sebep olmuştur.

31 Mart hadisesinin gerçekleştiği anlarda Hariciye Nezareti’nde önemli bir masada görev yapan Lütfi Simâvî, bir elçilikle yeniden Avrupa’ya gönderilmek üzereyken Sultan Reşad’ın padişah olması ile birlikte meşrutiyet sarayına yeni bir düzen getirmesi amacıyla ve uzun ısrarlarla başmabeynciliğe tayin edilir.¹⁵ Göreve atanma sürecindeki “uzun ısrarları” cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra yayınlayacağı kitapta¹⁶ şöyle tasvir etmiştir:

“Hariciye mesleğinde yetişmiş, ömrünün önemli bir kısmını Avrupa’da geçirmiş benim gibi bir adamın sarayda görev almayı hayaline getirmeyeceği doğaldı. O nedenle şaşırdım, bu şaşkınlığımı ilgililere de belli ederek böyle bir görevin üstesinden gelebilecek biri olmadığımı açık açık söyledim. Söylediklerim bu öneriyi yapanlar tarafından benimsenmedi. Bunun üzerine kesin kararımı verebilmek için hiç olmazsa yirmi dört saatlik bir süre tanımalarını rica ettim. Cevap olarak yurtseverlik duygularıma başvurarak isteklerinde ısrar ettiler. İlk meşrutiyet padişahına başmabeynci olacak bir kimsenin, yabancı

15 Resmî olarak göreve atanma tarihi 29 Nisan 1909 (8 Rebiülahir 1327) idi. BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 7.

16 Sırası gelmişken belirtilmelidir ki; tuttuğu günlük notlarını içeren ve 1924 yılında “*Sultan Reşad ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*” ismiyle yayınlanan bu kitap daha sonra yanlışlıkla “*Sultan Reşad ve Halifenin Sarayında Gördüklerim*” şeklinde basılmıştır. “*Osmanlı Sarayının Son Günleri*” adıyla meşhur diğer kitap ise, adı geçen bu kitabın daha sade bir Türkçe ile yeniden yayınlanmasından ibarettir. Orijinaline uygun olarak yapılan bir diğer baskı ise yakın zamanda yayımlanmıştır: Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Han’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, (3 Cilt), (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017.

dil bilen biri olması, diplomasi mesleğinden yetişmiş bulunması gerekliliğini hatırlatıyor, tereddüt etmenin asla yerinde olmayacağını ileri sürüyorlardı. Direnmenin faydasız olduğunu anlayınca ister istemez bu nazik görevi kabule mecbur kaldım.”¹⁷

Kendisi, her ne kadar saray adamı olmadığını söylese de pek çok zaman bu konudaki bilgisinin yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Almanya gezisinde bulunduğu bir sırada Amiral von Holsndrof ve Büyükelçi Hakkı Paşa ile ayaküstü sohbet ederken Alman imparatorunun yanlarına gelerek elindeki sigarayı atacak yer araması ve Lütfi Bey’in hızla yakınlardaki bir tablayı imparatorun önüne koyması İmparatorun hoşuna gitmiş ve imparator nezaketle teşekkür ettikten sonra Amiral ve Hakkı Paşaya dönüp “mabeynci olduğunu ispat etti” diyerek, Lütfi Bey’in saray adamlığı görevini hakkıyla yerine getirdiğini tasdik etmişti.¹⁸

Lütfi Simavi Bey’in başmabeynciliğe atanması ertesi mabeyn başkâtipliğine de Halid Ziya Bey tayin olmuş, çalışma yılları boyunca iyi bir ikili oluşturmuşlardı. Birbirlerine tamamlayan bu ilişkiye bir keresinde Sultan Reşad da “başmabeynci ile başkâtibin aralarının açık olması bizim saraylarımızın geleneklerindendir. Sizler ise gerçekten buna bir istisna teşkil ediyorsunuz” diyerek işaret etmişti.¹⁹ Gerçekten de sıkı bir dostluk geliştirmişler ve Osmanlı devletinde bürokrasinin ve karşılıklı ilişkilerin yeniden tanımlandığı bir süreçte işleri sorunsuz şekilde halletmeye gayret etmişlerdi. Başkâtip, dostça yürütülen bu ortaklığı Lütfi Bey’in aceleci olmamasına ve doğru kararlar alabilmesine vurgu yaparak şu şekilde ifade etmişti: “Bunu tadil edecek ve makul bir dengeye sokacak bir ağırlık unsuru lazımdı. Bu kıymetli sermayeyi

17 Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Hân’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 1, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017, s. 6-7. Lütfi Simâvî’nin halefi olarak Sultan Reşad ve Sultan Vahideddin’in Mabeyn başkâtipliği görevini deruhte etmiş olan Ali Fuat Türkgeldi “*Görüp İştittiklerim*” adlı eserinde Lütfi Bey’in “uzun ısrarlar” neticesinde görevi kabul ettiği bilgisine şahit olmadığını dile getirir. Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İştittiklerim*, Ankara 1987, s. 34.

18 Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Hân’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 2, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 130.

19 Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Hân’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 2, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 13.

benimle müştereken çalışacak, beraber kararlar alıp onları tatbik sahasına koyacak olan dostum Lütî Simavî’de bulacaktım. Onun görüş ve mantığında isabet, hislerinde saflık vardı.”²⁰

Üsküdar Kısıklı sıbyan mektebinden başlayan yıllardan sonra Çetine elçiliğinde başkâtip ve maslahatgüzar olarak çalışılan seneler, Petersburg elçiliği müsteşarlığı, Barselona, Liverpool ve Peşte Başşehbenderliği görevleri, Hariciye Nezareti içerisinde alınan vazifeler ve ardından Sultan Reşad’ın başmabeynciliği. Çalışma yılları boyunca edindiği bilgi ve tecrübeler Lütî Simavî’nin hem bürokrat hem de yazar kimliğini birlikte taşımasına yardımcı olmuş olmalıdır. Özellikle başmabeyncilik görevini yürütürken Sultan Reşad’ın tahta çıkması vesilesiyle yabancı ülkelere yaptığı ziyaretler daha sonra yazacağı kitapların şüphesiz mebdesini oluşturmuştur.

Üç yıl üç ay başmabeyncilik görevini ifa eden Lütî Bey, Osmanlı üst kademesindeki klikler arası mücadeleden kaçmak istercesine belli aralıklarla görevinden ayrılmak istemiş, ancak en başta sevdiği Sultanı yalnız bırakmamak için buna cesaret edememişti. Ancak bu konudaki sıkıntıları bir zorunluluk haline gelince başmabeynci Lütî Bey çareyi istifa etmede görmüş ve bu hareketini de yine saray adamı olmadığı tezi ile desteklemiştir:

“Aslında bir saray adamı değilim, sırf kaderin bir cilvesi olarak bu göreve getirildim ve başmabeyncilikte üç yıl üç ay namusumla vazife gördükten sonra bunun aynı şekilde sona ermesini istemekteyim. Önümüzde büyük ve kötü gelişmeler olacağı benziyor, bunları önlemek elimden gelmeyeceğine göre en işi şey onlara tanık olmadan buradan ayrılmak.”²¹

MİZAÇ VE KARAKTERİ

Nisan ayında geldiği görevinden yine bir bahar ayında (28 Eylül 1912) ayrılan Lütî Simavî, görev yaptığı süre içerisinde başta Sultan Reşad olmak üzere pek çok kimsenin takdirini kazanmış, görevlerini

20 Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 14.

21 Lütî Simavî, *Sultan Mehmed Reşad Hân’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 2, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 83.

layıkıyla yerine getirmeye çalışmıştı. “Pek dürüst, pek metin bir ahlaka sahip ve her şeyin usule uygun cereyan etmesine istekli olduğundan doğru olmayan işlere karşı hemen püsküren bir isyan hamlesini zabtedemeyen”²² karakteri zaman zaman üzülmeye sebep olsa da görevi bıraktığında fazlasıyla müsterihtti. Hele hele doğru olmadığını düşündüğü olaylara sözünü esirgmeden müdahalesi karakterinin cesur hanesine yazılacakken²³ bir seferinde de Damat Ferit Paşa ile aralarının bozulmasına da vesile olacak, Ferit Paşa’nın propagandası ile bu soğukluk daha da ileri düzeye taşınarak Sultan Vahideddin’e yapacağı ikinci başmabeyncilik görevinin kısa sürmesine sebep olacaktı.²⁴ Dönemin başkâtibi onun bu özelliğini edebî bir şekilde şöyle tasvir etmektedir: “Lütfi Bey canını sıkacak bir hâl hâsıl olunca sertçe bir kelime ile hislerini ifadeyi kâfi görerek fikir beyanını fazla bir yük addederdi.”²⁵

Lütfi Bey görevi bıraktıktan sonra uzun bir süre herhangi bir görev almadan vaktini okuma ve yazma ile geçirdi. Sultan Reşad sarayındaki görevinden ayrıldıktan sonra²⁶, Cihan Harbi’nin sonlarına doğru ikinci başmabeyncilik teklifi geldiğinde Almanya’nın Kissingen kasabasında bulunan Otel Victoria’da odasında istirahat etmekteydi. Sadrazamlık

22 Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 214.

23 I. Dünya Savaşı’nın kötü gittiği günlerin birinde sürekli saraya gelen Musa Kazım Efendi’nin savaşı alakalı “*ben neticeyi iyi görmüyorum, ah şu işin içinden az zararlar çıkabilsek*” yollu mütalaalarına karşılık Başmabeynci Lütfi Bey’in “*bunu bize söyleyeceğinize Meclis-i Vükela’da söyleyene*” diyerek çıkışı da cesur hareketlerine bir örnek olarak verilebilir (Türkeldi, *a.g.e.*, s. 148). Lütfi Simâvî’nin zaman zaman zihnindekileri olduğu gibi karşındakine aktarması kendisinin de farkında olduğu bir durumdu. Simâvî, mizaç olarak bulunduğu yeri sürekli anlattığı bir kadı hikâyesi ile şöyle özetlemişti: “*Davası bir kör kadı tarafından görülen, doğruyu söylemekten kendini alıkoyamaz bir davacı, mahkemede kadıya kör kadı diye hitap etmesi*” ile davasını kaybetmişti. Lütfi Bey, kendisi için “*işte ben de böyleyim*” diyerek hikâyedeki davacı ile benzerliğini ifade etmekteydi. Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 214.

24 Lütfi Bey ile o zamanlar Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurucuları arasına katılan Ferit Paşa arasında geçen hadise; Lütfi Bey’in söz konusu fırka temsilcilerini huzura kabul etmediği ya da onları beklettiği ekseninde çıkmış ve bu olay ertesi Ferit Paşa Lütfi Simâvî’yi “*hakınızda pek fena olacaktı*” diyerek tehdit etmişti. Lütfi Simâvî, paşanın sadrazam olduktan sonra padişah üzerinde yaptığı baskılarla görevden ayrılışının bağlantılı olduğu düşüncesinde idi. Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Han’ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 2, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 43.

25 Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 55.

26 Görevden alınma tarihi resmî belgelere 28 Eylül 1912 (16 Şaban 1330) olarak yansımıştır. BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 7.

makamından henüz aldığı telgrafi kendisine ilettiğini söyleyen Berlin Büyükelçisi Hakkı Paşa telgrafında Lütfi Bey'e yeni görevini şu şekilde tebliğ etmişti:

“Başmabeyncilik görevine eski başmabeyncilerden Lütfi Simâvî Bey'in tayin edilmesi hususunda padişah hazretlerinin buyrukları vardır. Kendisi Berlin'de ise durumun ve derhal hareketinin arzu edildiğinin bildirilmesi; eğer tedaviye çok şiddetli ihtiyacı varsa bir ay izinli sayılacağına, bu sürenin bitmesinde yola çıkmasının uygun olacağına kendisine iletilmesini rica ederim. Yeni görevinizden ve size gösterilen teveccühten dolayı tebriklerimi sunar; Berlin'e gelmenizi ve şimdiden de İstanbul'a dönüş tarihinizi bildirmenizi istirham ederim...”²⁷

Geleceğe dair zihninde yaptığı planları bozulan, görevi kabul edip etmeme noktasında epey düşündükten sonra kendi deyimiyle hakkında “böyle bir teveccüh ve güven gösteren yeni hükümdara karşı nezaket-sizlik yapmayı da uygun bulmadığı” için görevi kabul eden Lütfi Bey,²⁸ ikinci sefer yürüteceği başmabeyncilik görevinden sekiz ay sonra çeşitli sebeplerle ayrılmak durumunda kalmıştı. Sebeplerden birincisi birkaç defa sadrazamlık görevini yürüten Ferit Paşa ile yaşadığı gerginlik sonrası kendisine karşı oluşturduğunu söylediği “kin ve garez” idi. Lütfi Bey'in görevinden alındığını tebliğ etmekle vazifelendirilen dönemin başkâtibi Türkgeldi hatıratında, vazifeden alındığını kendisine söylediği esnada Lütfi Bey'in gözlerinin dolduğunu hatta, mübalağalı bir şekilde, yolda “beş dakika kımıldamadan beklediğini” ifade etmişti.²⁹

Fıkra ve hikaye anlatmaya meraklı, şakacı olduğu kadar ciddi ve vakur olan Lütfi Simâvî, vazifesini eğilmez bir metanet ile³⁰ yerine getirdikten sonra, iniş ve çıkışlardan oluşan Osmanlı meritokratik yapısının azizliğiyle 1919 Mart'ının son gününde görevden alınmış, bundan üç sene sonra da (20 Temmuz 1922) emekliliğe sevk edil-

27 Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Hân'ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 3, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 133-134.

28 Lütfi Simâvî, *Sultan Mehmed Reşad Hân'ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, cilt 3, (yay. haz.) Fatih Akyüz - Fatih Tetik, s. 133-135.

29 Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 201.

30 Uşaklıgil, *a.g.e.*, s. 174.

mişti.³¹ Yurt dışındaki vazifeleri sırasında Karadağ hükûmeti tarafından üçüncü rütbeden *danilo*, Avusturya devleti tarafından üçüncü rütbeden *fransuva josef*, Yunan hükûmetince yine üçüncü rütbeden *sauveur*, Romanya hükûmeti tarafından önce dördüncü rütbeden *etval dö romani*, ardından da birinci rütbeden *kron dö romani*, son olarak da Rusya imparatoru tarafından birinci rütbeden *sain ann* nişanları ile taltif edilen Lütfi Bey, Osmanlı hükûmeti tarafından da yaptığı iyi hizmetlerine karşılık şahsına pek çok nişan verilmişti. Bunlar arasında birinci rütbelerden *Mecidi* ve *nişan-ı âl-i Osmanî* madalyaları yanında altın ve gümüş olmak üzere imtiyaz nişanları da vardır.³²

Yaklaşık üç yıl görevde kalmış, imparatorluğun son iki sultanı olan Mehmed Reşad ve Mehmed Vahideddin'i yakından tanıma fırsatı bulmuş, son yıllara damga vuran siyasî ve askerî hadiseleri birinci ağızdan görmüş ya da duymuş olan Lütfi Simâvî Bey'in sadeleştirerek bugünkü Türkçeye aktardığımız bu eseri, hem araştırmacılar hem de tarih meraklıları için birinci elden kaynak niteliğindedir. Devletin sona doğru gittiği en çalkantılı bir dönemde Bâbüâlî, Harbiye Nezareti ve Saray arasında gidip gelen iktidar mücadelesi, dönemin saray hayatı, gelenekleri, uluslararası konjonktür ile ilgili yorumları, padişahın cülusu gibi nedenlerle yurt dışındaki ülkelere yapılan seyahatler veya yurt dışından Sultanı ziyarete gelen heyetleri karşılama gibi pek çok başlıkta toplanabilecek konuları veciz bir şekilde kalemine yansıttığı bu eserin siyasî, diplomasi, saray yaşamı ve son dönem toplumsal hayatına dair önemli bilgileri ihtiva ettiğini ortaya koymakta ve literatüre önemli bir katkı yapacağı umut edilmektedir.

Ocak 2022

Ankara

31 Lütfi Simâvî'nin emeklilik maaşı 4.597 kuruş olarak belirlenmiştir. BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5.

32 BOA., İ. TAL. 474/1329.Ş-32, 25 Şaban 1329/19 Ekim 1911; BOA., HH. SAİD. MEM., 33/18, lef 1; BOA., DH. SAİD. MEM., 16/5, lef 12.

BİRİNCİ KISIM

SULTAN V. MEHMED REŞAD'A NASIL BAŞMABEYNCİ TAYİN EDİLDİM?

SULTAN HAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİNE DAİR BİR İKİ SÖZ

Muhtelif rivayetlere rağmen hâlâ karanlıkta kalan ve kimler tarafından ve nasıl tertip olunduğu gereğince anlaşılamayan 31 Mart irticaî vakasını² takiben Ayastefanos'a [Yeşilköy] iltica eden Meclis-i Millî, âyan reisi eski sadrazam Said Paşa'nın³ başkanlığında toplanarak II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine karar verdi ve 27 Nisan 1909 tarihinde Veliahd Reşad Efendi, Sultan V. Mehmed adı altında tahta oturdu. Aynı gün Selanik'e gönderilen II. Abdülhamid'e hal kararını tebliğ etmek üzere tayin edilen âyan azasından ve padişahın eski ya-verlerinden Arif Hikmet Paşa, jandarmalıktan yetişme Draç mebusu Esad Paşa (Toptani), âyandan Ermeni Katoliki Ârâm ve Selanik mebusu Musevi Karasu Efendilerin otuz üç sene hilafet makamında bulunmuş bir hükümdara nasıl gönderilebildiğini ve bu affedilmez hata ve silinmez lekenin kimlerin onayıyla gerçekleştiğini bilemiyorum. Bunun aydınlatılmasını mufassal tarih yazanlara bırakıyorum.

Benim amacım, Sultan V. Mehmed'in ve daha sonra Sultan VI. Mehmed'in serkarini⁴ sıfatıyla müşahedelerimi ve o vakit cereyan eden olayları gelecek nesillere bildirmektir. Maksadıma başlıyorum.

---

1 Padişahın dışarı ile ilişkilerini sağlamakla görevli saray memuru, özel kalem müdürü.

2 II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan askerî isyan.

3 Küçük Said Paşa, 1838-1914, Osmanlı başvekili ve sadrazamı.

4 Başmabeynci, serkurena.

SULTAN V. MEHMED'İN BAŞMABEYNCİLİĞİNE TAYİNİM

Muhtelif memuriyetlerle yirmi beş sene Avrupa'da bulunduktan sonra, 1908 senesinde Hariciye tahrirat kitabetine tayin olunmuştum. Meşrutiyetin ilanı üzerine Osmanlı sefaretinde vuku bulan değişiklikte bir aralık Berlin, Viyana, Petersburg sefaretlerinden birine gönderilmem mevzubahis iken Sultan V. Mehmed'in cülus günü, Sadrazam Tevfik Paşa'nın riyaseti altında toplanan Meclis-i Vükela'ya⁵ çağrılıp şahsıma başmabeyncilik teklif edildi. Hariciyeden yetişmiş ve ömrünün önemli bir kısmını Avrupa'da geçirmiş benim gibi bir adamın saray memuriyetini hatır ve hayaline getirmeyeceği tabii idi. Binaenaleyh taaccüp ve hayretimi arz ile bu vazifenin ehli olamayacağımı ilave ettim. İfade-lerim ve ileri sürdüğüm mütalaa ve mülahazalar kabul olmadığından, düşünüp kesin kararımı vermek için hiç olmazsa yirmi dört saatlik bir mühlet verilmesi istirhamıma cevaben hamiyetime ve vatanperver hislerime müracaat olunup ısrar edildi. İlk meşrutiyet padişahına serkarin olmak üzere ecnebi lisanlarına vâkıf, diplomasi mesleğinden birinin tayini lazım geldiği ileri sürülerek tereddütün katiyen caiz olmayacağı beyan edildiğinden hakkımda gösterilen itimat ve teveccühe teşekkürle bu nazik vazifeyi çaresiz kabule mecbur oldum. Üç saat evvel Sirkeci'de bir eczahanenin üst katından, karşısında Gazi Ahmed Muhtar Paşa⁶ olduğu halde, arabasıyla geçtiğini gördüğüm yeni padişahın yakınlığına mazhar olacağımı hiçbir vakit tahmin edemezdim. İkamet etmekte olduğum Şişli'ye gitmek üzere, Beyoğlu caddesinden geçerken kalabalığa ve herkesin yüzünde görülen sevinç alametlerine bakarak inkılabın vatan ve millet hakkında hayırlı olması temenni ve dualarını kalben tekrar ettim. Tesadüf ettiğim bazı dostlarla fikir teatisi ettiğim sırada ahvale vâkıf geçinen bir zât yeni memuriyetten bahisle başmabeynciliğe Ferik Nazım Paşa'nın tayin edildiğini kesin bir dille söyledi. Meclis-i Vükela'nın aynı memuriyete dair bana olan teklifini dikkate almayarak son dakikada fikir değiştirildiğine kanaat getirdim

5 Sadrazamın başkanlığında nazırlardan oluşan ve Osmanlı hükümetini niteleyen meclistir.

6 Osmanlı sadrazamı, 1839-1919.

ve cidden memnun oldum. Çünkü saray adamlığı için kendimde bir yatkınlık görmüyordum.

SÂBIK SARAYLA OLAN MÜNASEBETİM

II. Abdülhamid zamanında sarayla münasebetim pek yüzeysel ve sınırlı idi. On iki buçuk sene işgal ettiğim Budapeşte başşehberderliğinden⁷ Hariciye tahrirat kitabetiyle İstanbul'a geldiğim vakit sadrazam bulunan Avlonyalı Ferid Paşa,⁸ selefim Nuri Bey'in (Şatonof) Mabeyn-i Hümayun'un⁹ müdavim bir ziyaretçisi olduğu cihetle haftada hiç olmazsa bir gün Yıldız'a giderek "isbât-ı vücûd" etmediğim takdirde padişahın gücenmesine sebep olacağını ve yanına gideceğim zâtı kendim seçebileceğimi ifade ettiğinden ikinci mabeynci olup suya sabuna karışmayan ve iffet ve istikametini işittiğim Nuri Paşa'yı haftada bir defa ziyarete başladım. Hariciye nezaretine gitmek üzere saraydan çıkacağım sırada başkitabete uğrayıp mevcudiyetimi Başkâtib Tahsin Paşa'ya bildirdim. Kendisi, beni bir gün özel surette kabul edip sultanın selam ve iltifatını tebliğ ve müjdeledikten sonra şunları söyledi: "Şevketmeâb efendimiz sizi çok takdir buyuruyorlar ve sizi yakında hariciye nazırı tayin edecekler. Sefaretten gelen mühim evrakın usulü dairesinde arzı, vaktin kaybolmasına sebep oluyor. Hariciye tahrirat kâtibi sıfatıyla elinizden geçen bu evrakı tercüme ederek doğrudan doğruya padişaha arz etmenizi ferman buyurdular." Padişah iltifatına teşekkür ederek paşanın odasından çıktım. Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya -nezaret tevcihi meselesinden tabii bahsetmeyerek- vakayı hikâye ettiğimde: "Maaş zammı, ihsanlar, murassa nişanlar, konaklar almak isterseniz irade-i seniyye dairesinde hareket ediniz" dedi. Padişahın tebliğ ettiğim bu emir ve fermanını mesleğime ve Bâbüâlî'nin¹⁰ ananesine muvafık bulmadığımdan icra etmedim. Bundan dolayı da azarlanmadım.

7 Konsolos.

8 Osmanlı devlet adamı, sadrazamı. 1851-1914.

9 Osmanlı sarayında devlet işlerinin görüldüğü mekân.

10 Osmanlı hükûmeti manasında kullanılan bir tabirdir.

YILDIZ'IN BİR HIŞMI

Vaktiyle Yıldız'ın hışmına da uğramıştım: Otuz sene önce Petersburg sefareti müsteşarlığına tayin edildiğimde oranın eski sefiri olup, bilâhare Mabeyn-i Hümayun'da belirli olmayan bir mevkii işgal eden baba dostu Müşir Şakir Paşa'nın tavsiye ve ihtarıyla hareket günüm serkarin Hacı Ali Paşa'nın yanına gitmiştim. Bu zât, padişah huzuruna çıktığı vakit arz-ı hürmet etmek üzere geldiğimi söylemeyi unuttuğundan orada hazır bulunan Şakir Paşa'nın ve o aralık odaya giren rüsûmât umûmî müdürü¹¹ ikinci baba dostu Raif Paşa'nın ısrarıyla, istemeyerek tekrar padişah huzuruna gitti. Dönüşünde bana hitap ederek “Şevketmeâb efendimiz şimdilik memuriyet mahallinize gitmemenizi ferman bu-yurdular” dedi. Bu cümlemin üzerimde bıraktığı tesiri tarif ve tavsif edemem. Ayrıca benim taltifimi arzu eden ve tabii o maksatla beni saraya götüren Şakir Paşa'nın ve onunla hemfikir olan Raif Paşa'nın benizleri sarardı. Üzgün ve kederli bir halde başlarını önlerine eğip konuşmadılar. Adeta benden utanıyorlardı. Kendimden ziyade o iki muhterem zâtın haline acıdım. Bir daha oraya ayak atmamaya kalben karar verdiğim o uğursuz odadan ve Yıldız Sarayı'ndan çıktım. Hak-kımda çıkan irade-i seniyye¹² ertesi günü duyulmuştu. Mimli olduğuma ve padişah gazabına uğradığıma şüphe kalmadığından, karşılaştığım kişiler selam vermemek için beni görmemezliğe geliyorlardı. Bir gün darca bir sokakta tesadüf ettiğim maarif nezaretinin büyük memurlarından birisi, alalecele iki kelime ettikten sonra, etrafına bakarak adeta koşmaya başladı. Bu çirkin muameleden hasıl olan hiddetime rağmen bu adamın haline kahkaha ile güldüm.

Arkasına bakıp adımlarını süratleştiren bu zât şüphesiz benim cinnetime hükmetmişti. Sadrazam Cevad, Hariciye Nazırı Kürt Said¹³ ve biraderim Şukri Paşa'nın kayınpederi Dahiliye Nazırı Halil Rıfat Paşalar, beni Petersburg'a gitmeden men eden irade-i seniyyenin sebep ve hikmetini anlamaya cesaret edemediler. Petersburg sefareti müsteşarlığı bir sene üzerimde olduğu halde İstanbul'da kaldım. Nihayet

11 Gümrük idaresi genel müdürü.

12 Padişah emri.

13 Türk siyaset adamı Mehmed Şerif Paşa'nın (1865-1951) babasıdır.

Hariciye Nazırı Said Paşa, kendi ifadesiyle, -üzerime çöken uğursuzluğu gidermek için- başşehbenderlikle Barselona tayinime ikinci bir irade elde etti. Bir hayli zaman sonra işin iç yüzüne vâkıf olduk. Padişahın huzuruna ilk çıktığında benden bahsetmeyi unutan Hacı Ali Paşa, ikinci defa olarak Şakir ve Raif Paşaların ısrarıyla, huzura gittiğinde padişah, Hacı Ali Paşa'ya yine ne istediğini sual etmiş, o da: “Efendim, Moskof’a gidecek bir çocuk var da, onu arza geldim” demesi üzerine hünkâr da, “Nasıl Moskof? Nasıl çocuk? Şimdilik dursun da işi tahkik ederiz” der. İşte Petersburg’un nerede ve sefaret müsteşarlığının ne olduğunu ve sakalı olmayan gençlere “çocuk” denilemeyeceğini bilmeyen, baltacılıktan gelme bir başmabeyncinin cehaletine kurban olmuşum.

SARAYA İLK GİDİŞİM

Sadece gelelim: Biraderim Şükri Paşa’nın hanesine giderek Heyet-i Vükela¹⁴ adına sadrazam paşanın arz ettiği teklifini, tereddütümü ve bilahare kabule mecbur olduğumu ve fakat Beyoğlu caddesinde sırlara vâkıf alim bir zâtın Nazım Paşa’nın başmabeynciliği hakkındaki havadisini hikâye ile: “Çok şükür kurtuldum, benim gibi çeyrek asır Avrupâ’da yaşamış bir adam saray memuru olamaz” dedim. Kardeşimle ahvalden bahsederken, bir kavas¹⁵ gelip sadrazam paşanın beni çağırdığı haberini getirdi. Bir arabaya binip Tevfik Paşa’nın konağına gittim. Müşârunileyh, Meclis-i Vükela kararıyla yeni padişahın serkarinliğine tayinim hakkındaki arzının irade-i seniyyeye dönüştüğünü ve derhal Mabeyn-i Hümayun’a giderek padişaha teşekkür ve saygılarımı sunmam gerektiğini beyan etti. Refakatime verilen bir yaverle Dolmabahçe Sarayı’na gittim. Akşam olmuş, hava iyiden iyiye kararmıştı. Koltuk Kapı’ya¹⁶ geldiğimizde kapıcılar kim olduğumuzu ve kimi görmeye

14 Sultan II. Mahmud döneminde merkezi idarede bazı düzenlemelerin yapılması ve nezaretlerin kurulması neticesinde teşekkül eden Meclis-i Vükela belgelerinde Encümen-i Mahsus, Meclis-i Has, Meclis-i Meşveret, Meclis-i Mahsus ve Heyet-i Vükela gibi farklı isimlerle geçer. Ali Akyıldız, “Meclis-i Vükelâ”, *TDVİA*, Ankara 2003, XXVIII, 251.

15 Osmanlı vezirleri ve ileri gelenlerinin yanında emir çavuşu durumundaki silahlı kimsedir.

16 Dolmabahçe Sarayı’nın Saat Kulesi tarafındaki Saltanat Kapısı’nın her iki yanında bulunan ve saray personelinin kullandığı kapılardır. Tuncay Cengiz Göncü, *Dolmabahçe Sarayı’nın İnşa Süreci, Mekân ve Teşkilat*, (dan:) Zeynep Tarım, İstanbul

geldiğimizi sual ettiklerinden sadaret yaveri beni göstererek: “Yeni Başmabeynci Bey” dedi.

PADİŞAHIN İLTİFATI

Derhal hürmetlerle karışık tebriklere boğuldum. Kapıcıbaşı önümüze düşerek bizi bir odaya götürdü. Beş dakika sonra padişah maiyetinden bir zât gelip, hünkârın beni beklemekte olduğunu tebliğ etti. O zâtın rehberliğiyle padişahın huzuruna getirildim. Sultan “Hünkâr Dairesi” tabir olunan, alt katta bir salonda bulunurdu. Bunun bir kısmı öteden beri mabeyn memurlarının dairesi imiş. Şevketmeâb, iki gün sonra, “Hünkâr Dairesi”ni de maiyete tahsis etti. Ayakta bulunan padişah beni gayet güler yüzlü bir çehre ile kabul etti. Emirleri üzerine karşılına oturdum. Kır bıyıklı, mavi gözlü, kilolu, mütevazi ve gayet nazik olan hükümdarı ilk defa yakından görüyor ve hitabına mazhar oluyordum.

İlahi mukadderat kendisi hiç beklemediği bir zamanda ecdadının tahtına oturduğunu ve Allah’ın lütfuna arz-ı şükranla bütün vaktini ve mesaisini milletin saadetine vakfedeceğini beyan ederek Avrupa saraylarındaki müşahedelerimi Osmanlı padişahının sarayında tatbik için müsait bir zemin bulacağımın emin olmam gerektiğini ilave ile şahsım hakkında iltifatkâr cümleler kurdu. Mazhar olduğum teveccüh, iltifat ve sultanın gösterdiği emniyet ve itimada teşekkür için tabir bulamadığımı ve herhalde çaba, gayret ve nâcizâne hizmetlerimle son derece şerefli olan bu memuriyete layık olmaya çalışacağımı arz ve temin ettim. Sultanın huzurunda yarım saat kadar kalıp ertesi gün resmî vazifeye başlamak üzere, şahsıma tahsis olunan saray arabasına binerek evime döndüm. Sultan V. Mehmed üzerime iyi bir tesir yaptı. İyi niyetinden ve temiz kalbinden şüphe etmediğim bu hükümdarın saltanatında millet ve devletin ilerlemesi ve yükselmesine elbirliğiyle çaba ve gayret göstermenin bir vatan vazifesi olduğuna ve bu fırsatı kaybedersek neticenin pek vahim olacağına kanaat getirdim.

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2015, s. 167.

BAŞKÂTİB HALİD ZİYA BEY17

Başkâtib tayin edilen Halid Ziya Bey ertesi gün saraya geldi. İktidarı ve düşünce tarzını ve edebi kıymetini takdir ettiğim bu zâtın arkadaşlığı beni cidden memnun etti. Üç sene üç ay devam eden memuriyetimizde birbirimizden incinmedik. Hatta Sultan V. Mehmed, bir gün ikimize hitaben: “Başmabeynci ile başkâtibin aralarının açık olması saray ananelerimizdendir. Siz hakikaten bir istisna teşkil ediyorsunuz” buyurdular. Halid Ziya Bey: “Efendimiz, başmabeynci kulunuzla iki birader gibiyiz” cevabını verdiğinden şevketmeâb: “Kardeş gibi değil, dost gibi olunuz!” dediler. Konuşma esnasında, Sultan Murad’la pek seviştiklerini, fakat diğer biraderleri Sultan Hamid’le yıldızlarının barışmadığını ve müşârünileyhin Sultan Abdülaziz ile o vakit ki Veliahd Murad Efendi’nin aralarını bozmaya çok çalıştığını ve kendisinin ara bulma için her iki tarafa karşı kullandığı lisanı ve bir gün dairesinde Reşad Efendi’nin içtiği nar şurubundan zehirlendiğini Hamid Efendi’nin iddia ettiğini uzun uzadıya hikâye ederdi. Mamafih bu şikâyetlerine rağmen büyük biraderine karşı hürmet beslerdi. Bunu biz Rumeli seyahatinde de gördük. Sırası gelince arz edeceğim.

İNGİLTERE SEFİRİNİN TEBRİKİ

Yeni görevimi tebrik edenlerin birincisi İngiltere sefiri Sir Gerard Lawter oldu. Bu zât ile Budapeşte’de senelerce arkadaşlık etmiştik. Hariciye tahrirat kâtibi sıfatıyla müşârünileyh ile resmî münasebetlerde bulunarak bazı karışık işleri dostça hallettik.

Sefirin tebriknamesinin tercümesi aşağıdadır:

29 Nisan 1908

İstanbul İngiltere Sefareti

Aziz dostum, tayin olduğunuz büyük memuriyetten dolayı samimi tebriklerimin takdimine müsaadenizi rica ederim. Dostlarımın terakkisi benim için daima pek ziyade memnuniyet verici

17 Halid Ziya Uşaklıgil, 1865-1945, Edebiyat-ı Cedide’ye mensup romancı ve yazardır. Sultan Reşad devri mabeyn başkâtibi (1909-1912) ve Âyan Meclisi üyesi olarak görev yapmıştır.

olmuştur. Her türlü muvaffakiyete nâiliyetinizi hülûs-ı kalb ile temenni ve dostâne hislerimin kabulünü niyaz ederim.

Kadim Dostunuz Gerard Lawter

CÛLUS ATIYYESİ¹⁸ MESELESİ

Cülustan üç gün sonra bir şey arz etmek üzere padişahın huzuruna gitmiştim. İrade-i seniyyeyi tebliğ edip padişahın yanından ayrılacağım sırada içeri giren Esvabçıbaşı¹⁹ Sabit Bey'e hitaben hünkâr: "Söylediğim gibi, başmabeynci beyle tertip ediniz" diyip bizi yalnız bıraktı. Sabit Bey anında tutmakta olduğu defteri bana gösterdi. Başta ismim ve karşısında yüz elli lira ve bilâhare arkadaşların isimleri ve karşı hanelerde de mevkilerine göre meblağlar yazılıydı. Sorum üzerine mûmâileyh "Şevketmeâb efendimiz cûlus atıyyesi ferman buyurdular. Zât-ı âlînizle miktarları tayin edeceğiz. Deftere yazılan meblağları uygun gördüğünüz takdirde aynen muhafaza edilmesini padişahımız irade buyurdular" cevabını verdi. Önceki iktidarın israfı ve bazı saray memurlarına verilen ihsanlar halkın ağzında dolaştığı ve gazetelerin sütunlarında görüldüğü bir zamanda meşrutiyet padişahının cûlusiye²⁰ namıyla atıyyeler vermek istemesi bana garip geldi. Dostlar, düşmanlar veya yabancılarla konuşmalarımızda hamiyetten, iffetten ve vatandan bahsederken hizmetine yeni girdiğim bir padişahı cûlus bahşişi almayı pek çirkin buldum: "Sabit Bey, siz padişahın kölesi ve adamısınız. Senelerden beri bu günü bekliyordunuz. Binaenaleyh efendinizin size ve arkadaşlarınıza cûlus atıyyesi vermesini tabii bulurum. Bana gelince, evvelâ ben padişahı şimdi gördüm. Kendilerine hiçbir hizmetim olmadı. Sâniyen, yeni usul gereğince başmabeynciyi ve başkâtibi Bâbîâli tayin edip arz ediyor. Hatta maaşlarımız da, diğer devlet memurları gibi maliyeden verilecektir. Bu sebeplerden dolayı ben kendi hesabıma cûlus atıyyesi kabul edemem. Burasını münasip bir surette hünkâra arz ediniz" dedim. Bu hareketimin padişahın gücenmesine sebep olduğunu bilâhare öğrendim. Vatanperverliği tekeline alan ve herkese bir kusur

18 Hediye, armağan, ihsan.

19 Padişahın ve saraydakilerin giyim işleriyle görevli olan esvabçıların başıdır.

20 Yeni tahta çıkan padişahın dağıttığı bahşiş.

bulan bazı kimselerin, bir müddet sonra, padişahıtan hediyeler almak için yaptıkları kötülük ve küçüklükleri gördüm!

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA'NIN İKİNCİ SADARETİ

İlk selamlık merasiminin²¹ Ayasofya Camii'nde icrası emir buyruldu. Küçük üniformamız olmadığından Başkâtib Halid Ziya Bey ile büyük üniformalarımızı giydiğimiz halde padişahın maiyetinde bulunduk. 6 Mayıs 1909'da kabinenin güya gayrimeşru bir surette teşekkül ettiği hakkında yapılan tahriklere nihayet verilmek maksadıyla Tevfik Paşa²² azledilip yerine tekrar Hüseyin Hilmi Paşa²³ tayin buyrulduğundan padişah mührünü almak üzere Tevfik Paşa'nın konağına gittim. Eski amirimden azledilmenin bir alameti olan padişah mührünü talep etmek bana güç geldi. Söze nasıl başlayacağımı bilemedim. Havâî bir çok lakırdılardan sonra susmaya devam edişimden şüphelenen Tevfik Paşa: "Padişah mührünü mü almaya geldiniz?" dedi. Kendisinin düşünce ve görüşlerindeki isabetten ve vatanperverliğinden bahis ile gayet müşkil bir zamanda sadece memlekete hizmet etmek için bu ağır mesuliyeti deruhte ettiğini ve binâenaleyh daha ziyade yorulmasını padişah efendimizin kabul buyurmadıklarını beyan ettim. Öteden beri titreyen elleri şiddetli bir titremeye düçar olduğu halde yeğinin cebinden padişah mührünü çıkardı ve gözleri yaşlarla dolarak bana uzattı.

SADARET MEVKİİNDEKİ CAZİBE

Meşrutiyet usulüne aykırı tarzda azledildiği iddia olunan önceki hükûmetin iadesi için vilayetten mütemadiyen gelen telgrafnameler her gün gazeteler tarafından neşredildiğinden Tevfik Paşa'nın işten çekilmeyi her dakika beklemesi lazım gelirdi. Buna rağmen onu cidden müteessir gördüğümünden sadaret mevkiindeki cazibenin mevcudiyetine ikna oldum.

Tarihimizde katledilen sadrazamların cesedi daha kaldırılmadan, yerini almak isteyenlerin entrikalarının bu büyüleyici kuvvetten ortaya çıktığına hükmettim. Padişah mührünü alır almaz çıkmayı muvafık

21 Padişahın Cuma namazına gidiş merasimi, Cuma alayı.

22 Osmanlı devlet adamı ve son Osmanlı sadrazamı, Ahmed Tevfik Okday, 1845-1936.

23 Hüseyin Hilmi Paşa, Osmanlı sadrazamı, 1855-1923.

bulmadığımdan konuşmaya devam ettim. Tedaviye ihtiyacı olduğu cihetle Avrupa’da kaplıcalara gitmek üzere padişah müsaadesini almak için müracaatta bulunacağını Tevfik Paşa ifade ettiğinden Londra’ya gittikten sonra izin alıp kür yapabileceği cevabını verdim. Malum olduğu üzere sadarete tayininden önce müşârunileyh Londra’ya sefir tayin edilmişti.

Tevfik Paşa: Fakat bu dediğiniz mümkün olamaz. Çünkü sadarete geçmekle Londra sefaretinden ayrılmış oldum.”

Ben: “Esasen öyle ise de söz konusu sefaretin hâlâ boş olduğunu da unutmayınız. Sizden daha iyi bir sefir nerede bulacağız? Padişah efendimizin sizi tekrar Londra’ya göndermekte bir haz duyacağından eminim” dedim.

TEVFİK PAŞA’NIN LONDRA SEFİRLİĞİ

Padişaha mührü takdim ederken Tevfik Paşa ile vuku bulan konuşmamı ve ona verdiğim teminatı arz ettim.

Hünkâr, izlediğim yolu lütfedip tasvip buyurup paşanın sefaretle Londra’ya gönderilmesini yeni sadrazama tavsiye etti.

Tevfik Paşa, namuslu, nazik ve terbiyeli bir zâttır. Mamafih yaradılışında hareket ve faaliyet olmadığından müşârunileyh hiçbir vakit icraat adamı olmamıştır. Hafıza kuvveti mükemmel olan Tevfik Paşa’nın tecrübesinden, müşahede ve görüşlerinden her vakit istifade edilebilir.

SAHİP MOLLA’NIN ŞEYHÜLİSLAMLĞI

Hüseyin Hilmi Paşa’nın tekrar sadarete tayini üzerine, Şeyhülislâm Ziyaeddin Efendi²⁴ azledilip yerine Sahip Molla²⁵ atanmıştı. Yeni sadrazam ile Mabeyn-i Hümayun’a gelen ve padişah huzuruna çıkmak üzere eski şeyhülislam Cemaleddin Efendi’den göndermesi rica edilen ferve-i

24 Mehmed Ziyaeddin Efendi, 1847-1918, Osmanlı şeyhülislamı. 1909’da Cemaleddin Efendi’nin şeyhülislamlıktan istifası üzerine şeyhülislamlık makamına getirilen Ziyaeddin Efendi, II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesi için gerekli olan hal fetvasını verdi.

25 1838-1910, Osmanlının son şeyhülislamlarından olan Sahip Molla zamanının mümtaz simalarından biridir. 1908 ihtilalinden sonra âyan azası, bir yıl sonra da şeyhülislam oldu.

beyzâyı²⁶ bekleyen Sahip Molla'yı ilk defa gördüm. Öteden beri ismini işittiğim bu zâtı her nedense uzun boylu, sarı sakallı ve gayet temkinli tasavvur ederdim. Kısaca boylu ve kırsakallı olan Molla Bey'i muvafık bulmadım. Kendisine takdim olunup tebriklerimi ilettiğimde: "Aman çocuklar, beni rahat bırakınız, ben şeyhülislamlık istemem" diyerek ellerini dizlerine vurduğunu görünce hayret içinde kaldım. Halbuki müşârunileyhin önceden beri o makama göz diktiğini birçok yerden duymuştum. Beklenen ferve-i beyzâ gelince Sahip Molla, şeyhülislamlığın alâmet-i fârikası olan bu kıyafeti derhal büyük bir arzu ile giydi. Aldığım irade-i seniye gereğince sadrazam ve şeyhülislamın önlerine düşerek kendilerini padişahın huzuruna ulaştırdım. Hünkâr, her ikisini tebrik edip muvaffakiyetlerini temenni hususunda taltifkâr cümleler buyurduktan sonra hususi dairesine çekildi. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, şeyhülislam efendinin birinci rütbeden Osmanî nişanı olmaması sebebiyle bu nişanın tevcih ve ihsanının hünkâra arzını rica etti ve derhal iradesini çıkardım. Verdiğim müjde üzerine Sahip Molla Bey: "İşte hakkıyla nail olduğum ilk nişan" dedi. Bu cümle evvelâ hayretime sebep olmuştu. Şeyhülislam tayin edilen zevata zikredilen nişanın verilmesinin usulden olduğunu bilâhare öğrendiğimden Molla Bey'in sözlerinin manasını o vakit anladım.

KILIÇ KUŞANMA²⁷ ALAYI

11 Mayıs 1909. Kılıç kuşanma töreni icra edildi. Sabahleyin, program gereğince padişah Söğütlü vapuruna binerek Eyüp'e gitti. Şehzadeler, vükela, âyan ve mebusân sultanı Eyüp iskelesinde karşıladılar. Konya'dan hususi surette gelen Çelebi Abdülhalim Efendi²⁸ padişaha kılıç kuşattı. Kılıç kuşanma çelebilere verilmiş bir imtiyaz değildir. Tarihin bize gösterdiğine göre, bu vazifeyi, padişahların arzusu üzerine şeyhülislamlar, nakibüleşraflar²⁹ ve çelebiler ifa etmişlerdir. Bu merasimi

26 Ferve-i beyzâ: Osmanlı şeyhülislamlarının giydiği beyaz kürk.

27 Taklid-i seyf: Tahta oturan Osmanlı padişahlarının hükümdarlık alameti olarak kılıç kuşanmalarıdır.

28 Konya Mevlana Âsitânesi postnişini Abdülhalim Efendi. Sultan V. Mehmed Reşad'ın kılıç alayı 10 Mayıs 1909'da Eyüp'te Şeyhülislam Sahib Bey ile Konya Mevlevihanesi postnişini Abdülhalim Çelebi tarafından icra edilmiştir. Necdet Sakaoglu "Mehmed V", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 93-97.

29 Seyyid ve şeriflerle ilgili işlere bakan görevlidir.

yakından görebilmek için, esasen dar olup izdihamdan dolayı balık istifi tabirine layık bir halde olan Hazreti Halid Türbesi'ne girdim. Öğle namazını camide eda ettikten sonra hünkâr arabaya binerek Topkapı Sarayı'na gitti.

Kılıç kuşanma töreni denizden icra edilse; yani padişah deniz yoluyla Eyüp'e gidip, gerekli merasimin ifasını müteakip oradan yine denizden Topkapı Sarayı'na gitse herhalde daha uygun olur zannederim. Malum olduğu üzere, padişahlarımız bu alayda³⁰ ve cuma selamlıklarında daima ata binmiş olarak bulunurlardı. Bu usûl çirkin, harap ve ahşap evlerle çevrili dar sokaklardan arabalarla ağır ağır geçmekten şüphesiz çok muhteşem idi.

MERHUM RESNELİ NİYAZİ BEY

Bir gün, Resneli Kolağası Niyazi Bey saraya geldi. Bu zâta ve daha sonra mirlivalıkla harbiye nazırı tayin edilen Enver Bey'e -galip olarak dağlara çıktıklarından dolayı- gazeteler tarafından "Kahraman-ı Hürriyet" unvanı verilmişti. Hatta yüksek sesle okunan "Enver, Niyazi" şarkıları her çalgılı kahvede söylenmekte idi. "Kahraman-ı Hürriyet", "Mücahid-i Hürriyet" ve bunlara benzer tabirler, yazık ki birçok suis-timale uğradı. O aralık öğle yemeği çıktığından Niyazi Bey'i yemeğe davet ettik. Kendisi kısaca boylu, uzun bıyıklı, oldukça yakışıklı bir zât olup iktidar ve liyâkat namına kendisinde bir şey görülmüyordu. Daha önceden mütevazı olduğu işitilen Niyazi Bey yakın akrabasından biri tarafından yoldan çıkarılıp garip bir mahluk gibi her mahalle getirildiğinden fitrî olan sadeliğini kaybetmişti. Niyazi Bey'in Mabeyn-i Hümayun'da olduğu padişaha arz edildiğinden huzura kabul ve iltifata mazhar oldu. O sırada sarayda bulunan fotoğrafçı Febus'un³¹ Niyazi Bey dahil olduğu halde resim çıkartması ferman buyuruldu.

30 Sultan V. Mehmed yaşlı ve kilolu olduğundan kılıç alayında arabaya bindi. Padişahın emriyle sadaret alayları da arabayla icra olunmaya başladı. Bu tedbiri herkes alkışladı. Çünkü ömründe ata binmemiş ve subye kullanmamış sadrazam ve şeyhülislamların hayvan üzerindeki tuhaf tavırları ve beyaz donlarının meydana çıkması doğrusu pek gülünç oluyordu.

31 Asıl adı Bogos Tarkulyan'dır. Febus Efendi olarak da anılmaktadır. II. Abdülhamid ve Sultan Reşad'ın hususi fotoğrafçılığını yapmıştır.

Padişah, şehzadeler, mabeyn erkânı, muvakkat yâverler Hasan Rıza ve Ali Rıza Paşalar ve Niyazi Bey, sarayın büyük salonunda toplandık. Grup halinde yerimizi alırken sultan, Niyazi Bey'i şehzadelerin bile önüne geçirerek yanına aldı. O vaziyette iki defa fotoğrafı alındı. Bu hal cümlemizin taaccüp ve hayretine sebep olduysa da meşrutiyetin [22] iadesinden beri fevkalade şeyler görmeye alıştığımızdan, bunu da onlara dahil ettik. Odama dönüşümden beş dakika sonra Hasan Rıza ve Ali Rıza Paşalar yanıma gelip şahsiyeti ne olursa olsun bir kolağasının hanedan üyesinin önüne alındığını gösteren resimlerin askerler arasında kötü tesir bırakacağını beyan ile keyfiyetin padişaha arzının münasip olacağını ilave ettiler. Uygun bulduğum bu mülahazayı padişaha derhal arz ettim. Makul gördüğü her şeyi kabulde asla tereddüt etmeyen padişah: “Paşaların mütalaası pek doğru, ne yapsak?” dediğinden ferman buyrulduğu takdirde plakları kırdıracağımı ve şayet Niyazi Bey sual ederse resimlerin bozulduğu cevabı verileceğini arz ettim. Öylece de yaptık. Sık sık saraya gelen fotoğrafçı Febus, Niyazi Bey'in resimleri almak üzere birkaç defa atölyesine uğradığını ve kendisinin bu emir gereğince cevap verdiğini söyledi.

ŞÖHRET KAZANAN ZABİTLER HAKKINDA

Hareket Ordusu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa³² ile konuşmam esnasında arz edilen hadiseden bahsederken meşrutiyet meselesinde ve 31 Mart Vakası'nda yararlıkları görülüp halk nazarında lüzumundan fazla şöhret alan zabıtlere millet adına büyükçe bir meblağ veyahuz arazi verilmesiyle ordudan çıkarılmasının intizam ve askerî disiplin nokta-i nazarından hayırlı olacağını ve miralay, liva ve feriklerin küçük rütbede bulunan bu zabıtlere adeta yaranma ve yaltaklanmaların elzem olan disiplini mahvedeceğini hatırlatma kabilinden ifade ettim. Müşârunileyh mülahazalarımı tamamıyla tasvip ile kendisinin de aynı fikirde olduğunu ve hatta isimleri belirtilen zabıtlere buna yakın bazı tekliflerde bulunduysa da onların askerlik mesleğinde kalmak istedikleri cihetle reddettiklerini ve bunlardan Enver ve Hafız İsmail Hakkı Beyleri

32 1856-1913. 31 Mart İsyanının bastırılmasında ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinde rol oynamış II. Meşrutiyet devri sadrazamlarındandır.

Berlin ve Viyana ataşemilterliğine tayin ederek ordunun haricinde bulunduracağını ve diğerleri için de çareler düşünmekte olduğunu cevap olarak beyan eyledi.

HÜNKÂRIN MECLİS-İ MİLLÎ'Yİ İLK ZİYARETİ

21 Mayıs 1909. Padişah ilk defa resmî elbise ve debdebe ile Ayasofya'da vaki Meclis-i Mebusan³³ dairesine gitti. Padişah nutku Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa tarafından okundu. Said Paşa âyan ve Ahmet Rıza Bey mebusan reisi idiler. Nutkun sonunda padişah kürsüye gelerek “şer’î hükümlere ve Kânûn-ı Esâsî’ye ve kamu hukukuna riayet edeceğime biat günü yemin etmiştim. Sizin de müteakibilen yemin etmenizi arzu ediyorum” dedi. Yemin muamelesi bittikten sonra padişah salona girdi. Hüseyin Hilmi ve Gazi Ahmed Muhtar Paşalar ve şahsım sultanın huzurunda idik. Sadrazam, padişahın tahta çıkışını tebliğ memuren Avrupa’ya gönderilecek heyetlerden bahsedip Avusturya ve Macaristan ile Almanya ve Rusya’ya ve küçük kuzey memleketlerine Londra Sefiri Tevfik Paşa’nın ve İtalya, Fransa ve İngiltere ile diğer küçük hükûmetler nezdine de eski Paris Sefiri Ziya Paşa’nın riyasetleri altında tayin edilen heyet hakkında yazılı olarak maruzatta bulunacağını arz etmesi üzerine Gazi Muhtar Paşa sadrazama dönerek: “Arz ettiğiniz ikinci heyetin riyasetine padişah efendimiz, kullarını tayin buyurup bu tevcihlerini lütfen ve tenezzülen çâkerlerine tebşir ettiler. Binâenaleyh maruzâtınızı anlayamıyorum” dedi. Padişah, Hüseyin Hilmi Paşa’nın cevap vermesine vakit bırakmayarak: “Evet, Muhtar Paşa’nın ikinci heyet reisi olmasını münasip gördüm. Kendisine de söyledim” buyurdular. Sadrazam: “Tabî ne yolda emir ve ferman buyuruluyorsa öyle olur” cevabıyla yetindi. Bu meselenin tarihçesini okuyuculara bildirmek isterim.

PADİŞAH CÜLUSUNU TEBLİĞE MEMUR HEYETLER

Padişahın tahta çıkışını tebliğ memuren Roma, Paris ve Londra’ya gönderilecek heyetin başkanlığına sultan beni tayin etmiş ve Sadrazam

33 Burası, Ayasofya’daki eski Darülfünun binası idi. Hem 1877’de hem de Meclisin yeniden açıldığı Meşrutiyet sonrasında Meclis-i Mebusan olarak kullanılan bina Cumhuriyet döneminde de Adliye olarak kullanılmış ve 1933’te çıkan yangında kül olmuştu.

Hüseyin Hilmi Paşa'ya da söylemişti. Hünkârın en ziyade ehemmiyet verdiği devlet İngiltere idi. Vaktiyle, veliahd sıfatıyla, İstanbul'u ziyaret eden kral VII. Edward ile ahbablık ettiğinden oraya mahremi ve mutemedi olan serkarinini göndermeyi arzu ediyordu. Diğer tarafta, sadrazamın onayı ile Gabriel Noradunkyan Efendi'nin riyaseti altında bir heyet gidecekti. Bu böylece kararlaştırılmış iken sadrazam bir gün Mabeyn-i Hümayun'a geldiğinde Londra Sefiri Tevfik Paşa'nın gidecek heyetlerin riyasetine yaşlı kişilerin seçilmesinin iyi tesir bırakacağı mütalaasını beyan ettiğini ve kendisi de bunu onayladığından zaten memuriyet mahalline gitmeye hazırlanmış olan müşârunileyhi Viyana, Berlin ve Petersburg'a gönderilecek heyete reis tayin etmek istediğini ve binaenaleyh bizim heyete de yaşlı bir zâtın riyaseti iktiza edeceği fikrinde olduğunu ve bundan dolayı kırgın olmamamı ifade ile atamaları bana bıraktığını ilave ettiğinden her ne kadar Frenkçesi zayıf ise de bu vazife için 1877 Rusya Muharebesi'nde Anadolu başkumandanlığında şöhret bulan Gazi Ahmed Muhtar Paşa'dan başka kimseyi görmediğimi cevaben söyledim. Sadrazamla vuku bulan konuşmamı bilahare padişaha arz ettiğimden sultan, Muhtar Paşa'ya müjdeyi vermişti. Vakıa işte böyle cereyan etti.

SARAYDA TABLDOT USULÜ

Sultan II. Abdühamid zamanında sarayda her büyük memurun ayrıca sofrası vardı. Bir çok masrafa neden olan bu halin başlıca sebebi Mabeyn-i Hümayun memurlarının bir arada toplanmalarını hünkârın arzu etmemesi idi. Dostum Başkâtib Halid Ziya Bey'le saraya girer girmez, "tabldot" usulünü düzenleyip saray erkânı, kâtibler ve yaverler birlikte yemek yemeye başladık. Hem büyük bir tasarruf oldu ve hem de ağız tadıyla ve medenî insanlara uygun bir tarzda yemek yedik. Bütün saray hizmetlilerine yaydığımız bu makbul sureti Harem-i Hümayun'la harem ağalarına kabul ettiremedik. Diğer cihetten tablakârlar,³⁴ saray mutfağından aşırıdıkları yemekleri alenen denilecek derecede evlere sattıklarından saray civarındaki mahallelerde yemek pişirmek külfeti kalmamıştı. Sultan Abdülmecid devrinde kalıp Hazine-i Hassa'nın

34 Mutfaktan harem ve selamlığa tabla ile yemek taşıyan görevli.

bütçesini pek ziyade zarara uğratan bu çirkin hırsızlığa nihayet vermek arzusuyla saraydan hiçbir şey çıkarılmamasını karara bağladık. Bu tedbirin alınmasından üç gün sonra, bütün tablakârların imzasıyla bana tevdi olunan bir arzuhalde, hünkâr tablakârlarının emre muhalefetle eskiden olduğu gibi dışarda yemek sattığı bildirildiğinden tekrarı halinde derhal memuriyetten uzaklaştırılacağını tebliğ ettirdim. Şiddet ve kontrol sayesinde senelerden beri kökleşmiş olan bu suistimalin önünü aldık.

DÂRÜSSAÂDE AĞASININ VAZİYETİNDE DEĞİŞİKLİK

Sırası gelmişken harem ağalarının başı olan dârüssaâde ağası hakkında padişahın elde ettiğimiz mühim bir iradesinden bahsedeyim. Malum olduğu üzere, kızlar ağaları saraylarımızda öteden beri mühim roller oynamışlardır. Hal edilen Sultan II. Abdülhamid zamanında o mevkide bulunan Behram Ağa'nın ne kadar nüfuz sahibi olduğunu muasırları bilirler. Saraylarda hâlâ harem ağalarının mevcudiyetinin bu medeniyet asrına uygun olmadığını teslim etmeyecek bir şahıs düşünemiyorum. Bedbaht zencilerin barbarca bir muameleye maruz bırakılmaları meselesi ise insaniyete bir darbedir. Padişah cülusunu müteakip dârüssaâde ağalığı mevkiinin kesin surette tayini lazım idi. Bu konuda çıkan irade-i seniyye ferman şeklinde olarak harem ağaları dairesindeki camide Başkâtib Halid Ziya Bey tarafından mutantan bir surette okundu. Bazı arkadaşlar ve şahsım da hazır idik. Cami, ocak ağaları ile doldu. Fermanda daha sonra dârüssaâde ağasının “devletlü”su kaldırılarak, yalnız “inâyetlü” lakabı taşıyacağı ve kendisinin resmî merasimlere iştirak etmeyeceği emrediliyordu. İşin özüne vâkıf olmayan ağalar, âmirlerine yeni bir imtiyaz ihsan buyrulduğu zannıyla yürekten padişaha dua ettiler. Bayram muayede merasiminde üniformasıyla isbât-ı vücud eden kızlar ağasına orada mevkii olmadığını ve salondan çıkmasını teşrifatçılar vasıtasıyla söyledimse de dinlemediğinden bizzat ihtara mecbur oldum. Kızlar ağası, ikinci bayramda da tecrübe etti fakat başarılı olamadığına kanaat getirdiğinden artık boyun eğmeye mecbur oldu.

UMÛMÎ TEBRİK MERASİMİ

Biatta hazır bulunmayanların padişaha hürmetlerini sunmalarına ve sultanın devlet ricalini tanımasına vesile olmak üzere 23 Temmuz 1909 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonu'nda bir umûmî tebrik merasimi tertip edildi. Kolayca geri alınan meşrutiyette her şahıs gizli ve mühim roller oynadığı zannını duyurmaya çalışıp kendisine bir ehemmiyet atfetmekte, gazeteler yayın serbestliğini suistimal ve meşrutiyetin kanun devri olduğunu anlamayan birçok kimseler dahi akıllarına eseni icra eylemekte velhasıl nizam ve intizam ve itaatin yok olduğu bir zamanda sarayda tertip edilen kabul töreninin mükemmel bir surette cereyanına çalışılmış, belirlenmiş vakitlerde davetlilerin tahsis olunan salonlara gitmesi için memurlar tayin olunmuş ve padişahın hususi dairesinin kapıları kapatılarak önlerine konulan hademe ve bekçi ağalara gerekli talimat verilmişti.

BAZI MEBUSLARLA BİR MÜNAKAŞA

Gelmeye başlayan davetlilerin ağırılanma ve ikram işlerine nezaret ettikten sonra, Muayede Salonu'na gitmek üzere hususi daireye geldiğimde kapıların açık ve mebuslardan bazılarının ağızlarında sigara olduğu halde, salonlarda dolaşmakta olduğunu gördüm. Verilen emrin uygulanmamasından dolayı hademeyi ve bekçileri azarladım. Bunlar, mebus efendilerin yasağı dinlemeyerek cebren girdiklerini cevaben ifade ettiklerinden birbirlerine açıkça mülâhaza ve konuşmada devam ile aşağı ve yukarı gezinen mebus efendilere yaklaşp orasının padişahın hususi dairesi olduğunu beyan ile çıkmalarını ihtar ettim. Bilâhare mühim mevkiiler işgal eden bir mebus zorba bir tavır ile: "Padişahın dairesinde gezmek neden yasak oluyor?" dediğinden: "Yasak olduğuna dair açık bir kanun yok. Fakat hane sahibinin müsaadesi olmaksızın hususi daireye kimsenin girdiği görülmemiştir. Terbiye ve saygı buna manidir. Hususiyle hane sahibi milletin reisi ve hükümdarı olursa mesele daha mühim olur zannederim" cevabını hidetli bir tavır ile verdim. Görüşümün isabetini takdir eden mebus efendiler derhal hususi daireyi terk ettiler.